ДО

НАУЧНОТО ЖУРИ,

ОПРЕДЕЛЕНО СЪС ЗАПОВЕД РД 09-95 ОТ 27.11.2013 Г. НА ДИРЕКТОРА НА ИНСТИТУТА ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО - БАН

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р по право Стефка Стефанова Наумова,

Институт за държавата и правото –БАН

за присъждане на образователната и научна степен „доктор" на **Радослава Димитрова Янкулова**, редовен докторант в Института за държавата и правото при БАН в научна област 3.(Социални, стопански и правни науки), професионално направление 3.6.(Право), научна специалност 05.05.06 (Конституционно право на РБългария) на тема:

КОНСТИТУЦИОНЕН ПРОЦЕС,
научен ръководител проф. д-р Емилия Друмева

1.Общо описание и съдържателен анализ на представения дисертационен труд

Представеният дисертационен труд на Радослава Димитрова Янкулова е пръв опит в българската конституционноправна теория за цялостно, систематично и задълбочено изследване на конституционния процес.

В рамките на българската конституционноправна доктрина липсва единно и обстойно изследване, посветено на процесуалноправните аспекти на производството пред Конституционния съд, така, както са заложни в Конституцията и съответно развити в Закона за Конституционен съд и в Правилника за организацията на дейността на Конституционния съд.

Актуалността на дисертационния труд се определя от обстоятелството, че процесът съставлява превърната форма на съдържанието, а именно - материалното право. Нивото на развитост на източниците на конституционния процес всъщност предопределя общата парадигма на потенциала, с който е зареден каталогът от правомощия, предоставени на Конституционния съд. Това обуславя необходимостта

внимателно да се проучат проблемите на конституционния процес и да се предложат работещи варианти по посока на тяхното преодоляване.

Основен предмет на представения дисертационен труд е изследване на съществуващата обща позитивноправна уредба на конституционния процес, имаща своите отправни точки в Конституцията на Република България и детайлиране в Закона за Конституционен съд и в Правилника за организацията на дейността на Конституционния съд. В предмета и обхвата на изследването дисертантката включва и проучването на чуждестранния опит и формулирането на конкретни предложения по посока задълбочаване уредбата на българския конституционния процес, проучване и анализиране на практиката на Конституционния съд на Република България, която не само доразвива редица институти, намерили място в действащата позитивноправна уредба, но и въвеждането на правни фигури, нямащи нарочна уредба сред нормативните източници на конституционния процес и заимствани най-често от процесите в други клонове на правото и съответно приспособени към особеностите на конституционния процес.

В своята цялост изследването е насочено към представяне на завършена картина на процесуалните етапи, през които преминава производството пред Конституционния съд на Република България.

Задачите, които дисертантката си поставя, следвайки поставената цел, са последователно и логично решени.

На първо място - да се очертаят източниците на конституционния процес и да се изясни тяхната правна същност и съотношението помежду им;

На второ място - да се изведат принципите, от които се ръководи Конституционният съд при разглеждане на конституционни дела;

На трето място - да се направи анализ на субектите, които понастоящем са оправомощени да сезират Конституционния съд и да се съпоставят с носителите на това право в държави с установени традиции в конституционното правосъдие;

На четвърто място - да се проучат съществуващите модели на конституционна жалба в Европа, като основа за бъдещо въвеждане на института у нас;

На пето място - да се посочат общите реквизити, на които трябва да отговаря всяко постъпило до Конституционния съд искане, както и специфичните процесуални

предпоставки за допускане на отделни категории искания, изведени от законодателството и практиката на Конституционния съд;

На шесто място - да се анализира принципът, по който протичат заседанията на Конституционния съд на Република България и да се съпостави с подхода, възприет в други европейски държави;

Подробно и задълбочено авторката очертава особеностите на конституционния процес в частта, засягаща видовете доказателства, допустими в производството пред Конституционния съд, както и процесуалните правила, по които Конституционният съд постановява своите решения.

Интересно е проследяването на доктриналната дискусия „за" или „против" особени мнения към решенията на конституционните съдилища, както и виждането на законодателя по този въпрос в България и в други европейски държави. Обосновано се посочват правилата относно влизане в сила на решенията на Конституционния съд на Република България и се предлагат някои идеи за повече гъвкавост на уредбата в тази й част, почерпени от опита на държави с развита конституционно правосъдие като Австрия, Германия, Испания и др.

За постигане на задачите на изследването авторката съчетава нормативния с формалнологическия и сравнителноправния метод. При изясняването на определени въпроси, свързани с темата на изследването, са ползвани сравнения с практика, възприета в други държави.

Структурата на дисертационния труд следва логиката на развитие на производството пред Конституционния съд: субекти, които са оправомощени да сезират съда; надлежно отправено искане като условие за започване на конституционния процес; изясняване на конституционното дело и приобщаване на нужните за тази цел доказателства; произнасяне на решение.

Взета е под внимание волята на конституционния законодател при приемането на относимите разпоредби от Глава осма на КРБ, така, както е отразена в Стенографските дневници на 7-то Велико Народно Събрание, както и волята на законодателя при приемането на релевантните норми от Закона за Конституционен съд, отразена съответно в Стенографските дневници по обсъждане на законопроекта.

Проследена е и практиката на Конституционния съд на Република България, имаща отношение към изследваната проблематика.

Доброто структуриране на работата и балансираното разглеждане на всеки от основните подвъпроси, съставляващи основните структурообразуващи компоненти на цялостната разработка, са допринесли за постигането на оптимален научен и практико-приложен резултат.

Структурата на дисертационния труд, подчинена на логиката на анализа, обхваща Увод, шест глави и Заключение. Сполучливо в Увода на труда са поставени основните задачи и е посочена логическата последователност за тяхното решаване.

В Глава първа са разгледани източниците и принципите на конституционния процес. Анализирани са основните видове принципи на конституционния процес, а именно: равенство на страните и дирене на истината, диспозитивно и състезателно начало, публичност и състезателност.

В Глава втора "Сезиране на конституционния съд**"** е представен пълен анализ на субектите, имащи право да сезират Конституционния съд. Изведена е тезата, че *"...Относно субектите по чл. 150, ал.1, изр.1 от КРБ нито Конституцията, нито законът правят разграничение за това кои от тях за кои от предвидените процедури могат да сезират съда, т.е касае се за обща, недиференцирана компетентност за сезиране. Това положение търпи критика в доктрината. По-конкретно има предложения за ограничаване кръга от субекти, които чрез сезиране на КС да задвижат осъществяването на правомощието за задължително тълкуване на Конституцията (чл. 149, ал.1, т.1 от КРБ) и с това право да разполагат само тези субекти, които имат подчертана демократична легитимност. Това са 1/5 от народните представители и президентът"(*с.34).

Като аргумент в подкрепа на това предложение, според авторката, се сочи опитът на страните, в които е предвидена компетентност на КС да дава по- пряко искане за тълкуване на конституцията.

Аргументирано е становището на авторката *"...De lege ferenda да се помисли за разширяване възможностите на омбудсмана да сезира Конституционния съд и с искания за обявяване на противоречие на действащото право с международни договори, по които България е страна, или с общопризнатото международно право"*(с.62).

Особено внимание и висока оценка заслужава направеният от авторката сравнителен преглед на сезиращите субекти в Германия, Австрия, Испания и Франция (с.70-83).

Интересни и иновационни са разсъжденията на авторката по въпроса за конституционната жалба. Конституционният съд на Република България не може да бъде сезиран от граждани и юридически лица в случаите, когато са засегнати техни права. С това конституционното правосъдие на България принадлежи към онези конституционни модели (Франция, Италия, Португалия и др.), които не съдържат института на конституционната жалба, а индивидуалната закрила на правата се осъществява чрез разнообразен арсенал от правни средства и правомощия. Такова правомощие е контролът на законите за съответствието им с Конституцията. Този контрол се упражнява било като абстрактен, било като конкретен в рамките на висящо

съдебно производство, неговото суспендиране, запитване на Конституционния съд и продължаване на делото, съобразно неговото произнасяне. Тук попада и едно рядко в сравнителен план правомощие за даване на задължително тълкуване на Конституцията. В доктрината се води оживена дискусия, свързана с бъдещо въвеждане на института "конституционна жалба" у нас, като не липсват аргументи както „за", така и „против". На този въпрос е отделено съществено място в Глава втора от дисертацията. Предлага се *de lege ferenda "....да се работи по посока въвеждане на конституционна жалба срещу закони, нарушаващи конституционни права и свободи на гражданите, след внимателно премисляне на процесуалните предпоставки за допустимост на подобна жалба"* (с.92 и сл.).

Глава трета е посветена на проблема за искането до Конституционния съд. Разгледани са както общите реквизити на искането, така и специфичните процесуални изисквания към допустимостта на отделни категории искания.

Правилно авторката посочва, че *"...Ключът, с който сезиращият субект отваря вратата към конституционния процес, е надлежно отправено до съда искане. Искането в конституционния процес е това, което представлява исковата молба в гражданския процес или обвинителният акт в наказателния процес"*(с.110).

В Глава четвърта "Заседания на конституционния съд. Доказателства" се съдържа сравнителноправен преглед на относими конституционни или законови разпоредби в няколко държави - Албания, Армения, Хърватска, Чехия, Латвия, Литва, Полша, Австрия, Румъния, Русия, Словения,Словакия и др.

Последните две глави – Пета и Шеста са посветени на проблема по допустимостта и решаването на делото. В контекста на въпроса за влизане в сила на решенията на Конституционния съд на Република България дисертантката изразява становище, че *«.... може да се отправи апел към законодателя за едно бъдещо обогатяване на уредбата. Ако обърнем поглед към Германия, Австрия, Португалия, Испания- все страни с много силно развито конституционно правосъдие, ще видим, че там съдът, когато прецени, казва нещо повече от това да обяви / или не / един закон или отделен текст за противоконституционен. Най-често „се прехвърля топката" към Парламента, като се фиксира срок, в който да се приведе законовата уредба в съгласие с Конституцията. Така в обществото се създава едно очакване, което задължава автора на акта, който е бил предмет на конституционен контрол, да си довърши работата*".

2. Обща оценка на научните достойнства и приноси на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд съдържа редица съществени научни и научно-приложни резултати и оригинални научни приноси. Налице е съчетаване на теория, нормативна уредба и емпиричнен материал и прилагане на комплексен интердисциплинарен анализ с цел изясняване на въпроса за конституционния процес.

Научен принос на дисертационния труд е направеният самостоятелен анализ на субекти, оправомощени да сезират КС по чл.150 от КРБ, както и на особеностите, които се проявяват при упражняване на това им право. Специално внимание е

отделено на добилия актуалност въпрос за сезиране на Конституционния съд при спорове за законността на току-що произведени избори.

Частта от дисертационния труд, посветена на възможността за сезиране на Конституционния съд от гражданите също съставлява приносен момент. Представени са в синтезиран вид аргументите „за" или „против" въвеждането на конституционна жалба у нас. Направен е сравнителен анализ на моделите на конституционна жалба, които се прилагат в държави с развито конституционно правосъдие като Германия, Австрия и Испания. Обосновано е анализирана и доказана идеята за инкорпориране на конституционната жалба в системата за конституционно правосъдие на Република България през призмата на съществуващите два режима за ревизия на КРБ.

Глава трета от диретацията в своята цялост също представлява определен принос. На основата на действащата нормативна уредба и натрупаната практика на КС са очертани специфичните процесуални предпоставки за допустимост на отделни категории искания, което съставлява добра база за бъдещо обособяване на особени конституционни производства, съобразно правомощията на съда. Обект на самостоятелен анализ са и въпросите за оттегляне на веднъж подадено искане до Конституционния съд и за отправяне на ново искане по същия предмет.

Като новост и оригинален принос на дисертацията може да се посочи, че при представянето и анализирането на определени въпроси, които са в предмета на изследването, като емпиричен материал се използват Стенографските дневници на 7-то Велико Народно събрание, което е приело сега действащата КРБ, както и Стенографските дневници по обсъждане на Законопроекта за Конституционен съд.

Новост и принос има в проследяването и систематизирането на практиката на Конституционния съд на РБ, имаща отношение към изследваната проблематика.

С приносен характер са частите от дисертационния труд, в които е направен сравнителен преглед на разрешенията по актуални аспекти на конституционния процес като: упражняването на конституционен контрол върху законодателен пропуск и върху закон за ревизия на Конституцията; правилото, по което протичат заседанията на Конституционния съд; допускането на особени мнения към решенията на съда и др.

В заключението на дисертационния труд принос има в направените изводи, както и във формулираните предложения de lege ferenda.

3.Критични бележки

Към дисертационния труд могат да бъдат отправени някои критични бележки, отнасящи се най-вече до някои повторения, редакционни несъвършенства и т.н. Това са текстовете от Глава втора (стр. 62, с. 70), Глава Трета (стр.132-138). Бих препоръчала в бъдещата работа на дисертантката да се ограничи доминирането на

нормативистко-позитивисткият подход и да се обърне повече внимание на социалните резултати от решенията на Конституционния съд.

Заключение

Дисертационият труд на **Радослава Димитрова Янкулова** е изключително богато, дълбоко по съдържание, критичен анализ и емпирични изводи изследване, което съдържа редица научни и научноприложни резултати, които представляват оригинален и значителен принос в науката. Дисертационният труд, съгласно изискванията на Закона за развитие на академичния състав в РБългария показва, че кандидатката притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и доказани способности за самостоятелни научни изследвания. Представеният труд притежава необходимите качества и научни достойнства на докторска дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор" по право.

Резултатите от изложения в рецензията анализ на научноизследователската й дейност категорично показват, че са изпълнени изискванията на разпоредбите на чл. 6, ал. 1, ал.3 и ал.4 ЗРАСРБ, както и на чл. 24, чл. 25, чл. 26 и чл. 27 ППЗРАСРБ за присъждане на образователна и научна степен „доктор", а именно:

1. Да е придобил ОКС „магистър" ;
2. Дисертационният труд да съдържа научни или научно-приложни резултати и да показва, че кандидатът притежава задъбочени научни знания и способности за самостоятелни научни изследвания;
3. Дисертационният труд да е подготвен в получила акредитация от НАОА докторска програма на висше училище.

Направените констатации са основание да предложа на членовете на Научното жури да присъдят на **Радослава Димитрова Янкулова** образователната и научна степен „доктор" в научна област 3.(Социални, стопански и правни науки), професионално направление 3.6.(Право), научна специалност 05.05.06 (Конституционно право на РБългария)

София,

10.02.2014 г.

Рецензент:

(Проф. д-р Стефка Наумова)